

Az Ady-kutatás eredményei és feladatai

Ady születésének századik évfordulójára készülünk, s korai halála óta is majdnem hat évtized múlt el. Az idő tehát bőven kimérte már az irodalomtörténeti távlatot a költő egyéniségének, életművének és jelentőségének fölméréséhez. Ehhez pedig széles alapot ad a gazdag Ady-irodalom. A *Vitályos—Orosz-féle* bibliográfia vasikos kötetének 1970-ig terjedő anyaga megközelíti az 5000 tételt. (Kiegészített új kiadása készül az évfordulóra.) Hasonló, összehasonlítható adatok híján is kétségtelen, hogy e munkáik tömege vetekszik a legnagyobb elődöknek: Csokonainak, Petőfinak, Vörösmartynak és Aranynak jóval régebben lezárult életművét föltáró, elemző és értékelő könyvek, tanulmányok, cikkek mennyiségével. E bőség oka és magyarázata nemcsak Ady életművének páratlan, nemzedékeket és korszakokat igazoló problémagazdagsága, hanem egész életének, egyéniségének és pályájának rendkívüli volta: szerepe nemcsak irodalmi, hanem történelmi szempontból is korválasztó és korszakalkotó; működését úgyszólván föllépésétől fogva országos figyelem és érdeklődés, a legélesebb viták, dühödt támadások és vádak kísérték; alakja és írói munkássága a visszahúzó múlt és a szárnyalni akaró jövő, az átkos maradiság és a tüzes, elszánt haladás ütközőpontja; neve jelkép és harci jelszó, amelyet mind a két tábor ellentétes indulattal kiált el. Közömbös senki sem maradhat iránta.

Az eddig máris könyvtárnyi Ady-irodalom azonban korántsem oldott meg minden feladatot a költővel kapcsolatban, s még kevésbé mondhatjuk, hogy a közeli jövőben lezárhatjuk a kutatásnak nyílt, vitás vagy éppen csak fölvetett kérdéseit.

Adjunk először rövid összegező áttekintést az eddigi eredményekről, hogy tisztábban láthassuk a még elvégzendő feladatokat, s hogy az előzményekhez mérhessük a belőlük sarjadó, velük összefüggő új, tisztázást sürgető témák arányát és tömegét.

Az összes versektől a teljes Adyig

Ady egyes verseskötetei már életében is több kiadásban keltek el — szokatlan és feltűnő dolog akkoriban —, és az 1930 óta folyton bővített változatokban megjelent *Összes Versek* több tucat kiadása sok százezer példányban forog közkezen (a legbővebb a Magyar Klasszikusok sorozat jegyzetes két kötete). Adyt azonban így is mindig keresik a könyvesboltokban, gyakran, sajnos, eredménytelenül, s e hiányt, amelyet a centenárium keltette érdeklődés még inkább fokoz és feltűnőbbé tesz, nem pótolhatják a különféle válogatások, antológiák. Remélhetőleg javulást hoz e téren az évfordulóra készülő, filológiai igényű kiadás (*Láng József és Schweitzer Pál* szerkesztette), amely népszerű és jegyzetes változatban kerül forgalomba. Ez utóbbi azonban legfőljebb szükségből helyettesítheti a kutatás és az irodalomoktatás céljait szolgáló tudományos szövegközlést.

Összes Adyt említettünk, de *teljes Adyról* még nem beszélhetünk. Ennek alapja a versek kritikai kiadása volna, de még csak az 1900-ig terjedő ifjúkori termést tartalmazó első kötet jelent meg, 1969-ben. A folytatás ütemére szinte nem is következtethetünk. Pedig csak a hasonló részletes és módszeres feldolgozással készülő kiadás alapján születhet meg az a népszerű, magyarázatos Ady-kötet, amely a versek keletkezésének, élményhátterének föltárásával, jelképeinek és motívumainak megvilágításával, párhuzamokra és összefüggésekre utalva, nyelvi, stilisztikai és formai megjegyzésekkel segítené a versek megértését, az Ady sajátos világában való tájékozódást. Egy kritikai kiadás kétségtelenül felelős munka, mert nem csak a mának vagy egy-két évre szól. A kérését, illetve a lassúságot magyarázza vagy menti tehát az, hogy nélkülözhetetlen hozzá Ady teljes prózai munkásságának és levelezésének ismerete, s hogy még hiányzik lényeges eszmei és formai kérdések végleges tisztázása, elsősorban a tudományos hitelű életrajz. Reméljük, hogy ezek a nehézségek és akadályok fokozatosan csökkennek, éppen az évforduló gazdagnak ígérkező Ady-irodalma nyomán, s így a közeljövőben meggyorsul a versek kritikai kiadásának üteme is.

Az egyik gátló tényező máris hamarosan eltűnik: az idén megjelenik *Ady publicisztikai termésének tizenegyedik, záró kötete*. A próza kritikai kiadása a balszeren-

csés kezdet után példás gonddal és sikerrel folyt, s e szövegek és gazdag kommentáranyaguk jelentős segítség Ady pályaképének megrajzolásához. (Az elsiertett, kritikátlanul és elnagyoltan szerkesztett első két kötet anyagának gondos megrostálására es új feldolgozására van azonban szükség.)

A novellák összegyűjtése *Földessy Gyula* kezdeményezésének folytatásaként szintén megtörtént, sőt néhány válogatás is készült belőlük. Az összes novellák kiadásának (*Bustya Endre*) jegyzetanyaga pedig alkalmas a versekkel való párhuzamok és egyezések föltárására, s alapja a kritikai kiadásnak.

Szétszórt közlések után 1956-ban jelent meg *Ady levelezésének* több mint 600 darabból álló válogatott gyűjteménye. Ez mintegy negyedrésze a kritikai kiadás számára összegyűjtött 2000—2500 levélnek. A jegyzetes válogatás nem készült ugyan tudományos igényvel, de kisebb pontatlanságai ellenére is fontos eszköze az Ady-kutatásnak, kulcs a költő egyéniségének, emberi kapcsolatainak és pályafutásának jobb megértéséhez. Az eddig 90—95 százalékig teljes gyűjtés lezárulásával és kritikai feldolgozásával azért tanácsos várni egy-két évet, mert még mindig bukkannak föl Ady-levelek, néha egészen váratlanul és véletlenül. Valószínű, hogy az évforduló is felszínre segít majd néhány lappangó kéziratot.

Ady prózai írásából számos válogatás készült, a még életében megjelent *Vallomások és tanulmányok* c. kis kötetből (1911) kezdve, különféle tárgyi szempontú csoportosításban és terjedelemben. (Ha hív az acélhegyű ördög..., Vallomások és tanulmányok, Párisban és Napfényországban, A fekete lobogó, Válogatott cikkei és tanulmányai, Vallomás a patriotizmusról, Ifjú szívekben élek, Az irodalomról, Költészet és forradalom, Péntek esti levelek stb.) E vállalkozások betetőzéseként különösen nagy jelentőségű lesz az a terjedelmes gyűjtemény — *Vezér Erzsébet* munkája — amely most készül a kritikai kiadás 11 kötetének anyagából, a legjellemzőbb keresztmetszetet adva Ady publicisztikájának tárgyi, eszmei és stílusbeli gazdagságából.

Az évfordulóra egyébként több tematikus kötet is készül: a Corvina Ady képzőművészeti tárgyú írásait adja ki *Az élet szobra* címmel (Varga József szerkesztette), a Szabó Ervin Könyvtár pedig *Ady Budapestjét* mutatja be újszerűen csoportosított szemelvényekben, érdekes képanyaggal (Faragó Éva és Ruzsicska Mária összeállítása). A Tankönyvkiadó sorozata az *Adytól — Adyról* c. kötettel bővül, elsősorban az ifjúság érdeklődésének kielégítésére és az irodalomtanítás segítőjének. A Gondolatnál jelenik meg a könyvhétre Ady „önéletrajza”, az *Életem nyitott könyve*. E kötetben versek, levelek, cikkek, novellák, emlékező írások személyes vonatkozású, időrendbe szedett részleteiből a költő vallomásokos hitelű életrajza bontakozik ki.

Adytól tehát nagy bőségben és változatosságban kapnak anyagot az érdeklődők. Mit olvashatunk azonban majd *Adyról*? Mivel gazdagodik az évfordulóra az Ady-irodalom?

Ady élete és személye

A versek kritikai kiadásával kapcsolatban már említettük a tudományosan, kritikailag feldolgozott, teljes részletességű életrajz késleltető hiányát. Az Ady halála óta eltelt bő félszázad valóban megérlelhette volna már e művet; ha 45 előtt ennek még „elvi” nehézségei voltak is, ma már mindenképp hozzá kellene fogni. A cikkek kritikai kiadása, a novellák teljes anyagának összegyűjtése és a felhalmozott emlékezésanyag nagy segítség hozzá, legföljebb a levelezés hézagos ismeretére lehet hivatkozni, bár ez voltaképpen publikálási kérdés; az összegyűjt anyagot a kutatás így is használhatja. (Igaz, a levelezés kötetének szerkesztői, viszont az életrajz hiányát mondhatják a feldolgozó munka akadályául. A dilemmát az együttműködés kölcsönösségével kell föloldani.)

Az életrajzi vonatkozású munkák jó része 1945 előtt jelent meg. Az alapvetés a költő öccsének, *Ady Lajos*nak könyve (1923); kisebb pontatlanságai, szépítő, illetve emberi vagy érdek-elfogultságai ellenére is nélkülözhetetlen munka, mert közvetlen, személyes közelségből kíséri végig Ady életét és pályafutását. Ezt az alapanyagot más kortársak a különféle életszakaszokra vonatkozó részletekkel egészítik ki. *Kardos László* (*A huszonegy éves Ady Endre*) a *debreceni jogász- és újságíró* évek emlékeit és dokumentumait gyűjtötte össze. *Hegedűs Nándor* a *váradai korszak* forrásanyagát dolgozta föl kritikailag. *Dénes Zsófia* hasonló feladatot végzett el, *váradai kortársak* emlékei alapján, új képet adva a Léda-kapcsolat előzményeiről és születéséről. *Nagy Andor* eleven és hiteles dokumentumregényt írt a *váradai évekről*, *Dutka Ákos* pedig *A Holnap városáról* ad színes hangulatképet. *Lengyel Géza* a *szerkesztőségek világá-*ban, a „műhelyben” mutatja be Adyt. *Révész Béla* könyvei a *pesti újságírás*, a *Léda-korszak* és a *házasság* krónikáját adják, sok érdekes, jellemző megfigyeléssel és gazdag levélanyaggal, de adatközlő jellege föloldódik erős hangulatú, színes, ám mesterkéltén bőbeszédű stílusában. Szabatosabb tényszerűséggel és Ady forradalmi arcát

megmutató tendenciával írta meg könyvét *Böloni György (Az igazi Ady)*; 1904-től 1918-ig terjedő anyaga különösen a párizsi évekre vonatkozólag nélkülözhetetlen, levél- és naplószövegei révén. *Hatvany Lajos* Adyval való kapcsolatának „levélregényét” állította össze. *Fenyő Miksa* Följegyzései és közzétett levélgyűjteménye *Ady és a Nyugat* viszonyát világítják meg. *Dénes Zsófia* 1913-ban történt megismerkedésük és jegységük felbomlása után is töretlen barátságuk dokumentált emlékeiről tett lírai szépségű vallomást (*Élet helyett órák*). A házasság előzményeiről és *Boncza Bertáról Tabéry Géza* emlékezéséből kapunk személyes hitelű képet. Ugyanez a tárgya *Robotos Imre* nagy érdeklődést és vitát keltett könyvének is (*Az igazi Csinszka*), a szerző azonban egyoldalú, negatív szemlélettel válogatta össze anyagát az eddigi irodalomból.

Nem egy-egy szűkebb korszakról szól, hanem átfogóbb, bár mozaikszerű képet ad *Ady Lajosné* (pontosabban: *Dénes Zsófia*) a családi emlék- és dokumentumanyagot felhasználva az 1942-ben kiadott *Az ismeretlen Ady* c. kötetben és *Franyó Zoltán* megjelenítő erejű, bár kissé irodalmias hangú emlékezés-sorozatában (*A pokol tornácán*).

Az 50-es években *Bóka László* tervezett egy nagyszabású, érzékletes életrajz-pályakép szintézist, de valószínűleg mértékvesztő lendülete magyarázza, hogy vállalkozása az első kötettel kifulladt. Az összefoglalást *Varga József* és *Vezér Erzsébet* könyvei törekedtek megvalósítani, az életrajznak, az egyéniségképnek és az életmű elemzésének más-más arányával.

Az eredeti, voltaképpeni feladat, a tudományos életrajz tehát még mindig gazdájára vár. E munka előkészítését szolgálja az *Emlékezések Ady Endréről* négy kötetre tervezett sorozata, amely jórészt ismeretlen kortársi emlékek föltárásával, összegyűjtésével, kritikai feldolgozásával és kiegészítő kommentárjaival új anyagot hord egybe a megszületendő életrajzhoz. A megjelent első két kötet anyaga a nagyváradi évekig terjed, a készülő harmadik és negyedik a Léda-, illetve a Csinszka-korszakot öleli föl.

Az életművel foglalkozó irodalom

Meglepő talán, hogy a könnyebb és semlegesebb feladatnak látszó életrajzi kutatások hiányosságaival szemben jóval gazdagabb — mennyiségben, problémakörökben és értékben is — az Ady pályafutásával, fejlődésével, költői és történelmi szerepének jelentőségével foglalkozó, valamint életművét elemző irodalom. Ady fellépésének fölkaparó hatása, költészetének újszerűsége, forradalmas egyéniségének a társadalmi és hatalmi renddel való összeütközése szinte kezdettől fogva olyan heves ellenzést és vitákat támasztott, hogy érthető az érdeklődés, amely útját kísérte: egyrészt a körülötte megütköző ellentétek harcának visszhangja, másrészt az irodalomkritikának az a törekvése, hogy rátaláljon Ady megértésének kulcsára, s kielemezze nagy hatású művészetének eszközeit. Ez magyarázza az elvi szempontú Ady-irodalom példátlan gazdagságát, amelynek érzékeltetésére csak néhány fontosabb tárgykörre és munkára utalunk.

Az elfogult vagy gyűlölködő ellenfelek értetlen és dühödtt támadásaival szemben a konzervatív tábor képviselői is megértő szándékú tárgyilagossággal fordulnak Ady felé. *Horváth János* már 1910-ben hangsúlyozza tehetségét, és megállapítja költői újításának jelentőségét. A 20-as években, Ady meg- és kitagadásának idején, *Alszeghy Zsolt* és *Sik Sándor* szentel terjedelmes értékelő tanulmányt Adynak, *Makkai Sándor* pedig megvilágítja — elsősorban az ifjúság számára — az Ady elleni vádak tarthatatlanságát. Ez volt az Ady-revizió kezdete, a döntő fordulatot pedig az 1929-i Toll-vita hozta meg: *Kosztolányinak* Adyt porba rántó ingerült támadása olyan ellenhatást keltett a közvéleményben, hogy ettől fogva Ady értékét és nagyságát nem lehetett, s nem illet vitatni. Megindult tehát az ellenkező taktikai törekvés, a költő semlegesítésére, sőt hivatalos és jobboldali kisajátítására. Ady fokozatosan belekerült az iskolakönyvekbe, ártalmatlan klasszikussá simítva, de még 1941-ben is megjelenhetett egy könyv, ezzel a címmel: *Az Ady-kultusz: magyar öngyilkosság!*

Ady hívei természetesen mindjárt kezdetben kiálltak ebben a harcban, a Nyugat 1909-i Ady-számának hódolatával. Az életmű föltárásáért és megismertetéséért a költőnek egy életet szentelő *Földessy Gyula* tett legtöbbet (kiadások, elemző és vitázó tanulmányok, kommentárkötet: Ady minden titkai); mellette *Benedek Marcell*, *Schöpflin Aladár* és *Hatvany Lajos* értelmező munkáinak köszönhetünk sokat. A 30-as, 40-es években már egy sereg tanulmány dolgozza föl az Adyval kapcsolatos részletkérdéseket. Hogy csak néhányat említsünk: *Vajthó László* írja róla az első doktori értekezést, *Fóti Lajos* Ady világirodalmi jelentőségét méri föl, *Gedeon Jolán* Ady és a francia irodalom viszonyát vizsgálja, *Bükky Katalin* a fiatal Ady fejlődését nyomonza, *Boros István* a Biblia hatását elemzi (1912-ben *Kova Albert* is foglalkozott

már e kérdéssel), *Szetey Endre* Ady és az iskola címmel írt tanulmányt (a probléma mai szempontú vizsgálata is sürgetően időszerű!), *Halász Előd* könyve Nietzsche-nak az ifjú Adyra tett jelentős hatásával foglalkozik. Megszületik az első összefoglaló Ady-monográfia is, *Schöpflin Aladáré* (1934); józan, tárgyilagos hangjával, biztos értékítéletével ma is érvényes, tömör útikalauz Ady világában.

A felszabadulás után természetesen elnémult minden vita és harc Ady körül: ő lett az új Magyarország prófétája, akinek jósigéi most látszottak beteljesedni. A költő-forradalmár képenek vonásai *Lukács György* és *Révai József* nyomán vésődtek az irodalmi köztudatba s az iskola révén az új nemzedékbe. Az árnyalatokat, hangsúlyokat módosító viták után lényegében ez érvényesül — új részletekkel bővülve és gazdagon dokumentálva — az újabb pályaképekben is (Varga, Vezér). Külön kell kiemelniünk *Király István* hatalmas vállalkozását: az érett Ady eszmevilágának, emberi és költői fejlődésének teljes föltárását, elhelyezve őt a kor ráhatásainak és életviszonyainak erőterében, s a művek vallomásából olvasva ki a belső összefüggéseket. Egy-egy korszakot, illetve kérdéskört jelképező nagy kulcsverseinek sokoldalú, eszmei, formai és nyelvi-stilisztikai elemzése pedig nemcsak hogy sokban pótolja az Ady-stílus elemeinek és hatástényezőinek kutatásában mutatkozó sajnálatos hiányt, de példát és ösztönzést is ad ilyen irányú munkára.

Király nagy monográfiájának első két kötete 1905-től 1912-ig követi Ady fejlődés-útját; a készülő folytatás Adyhoz méltó összegezést fog adni a teljes életműről. A háborús korszak költői hangmódosulását, szimbólumvilágának átalakulását és új motívumköreit vizsgálja *Schweitzer Pál* tanulmánya (*Ember az embertelenségben*), a közeljövőben megjelenő nagyobb értekezés pedig a szép fogalmának szerepét elemzi Ady utolsó korszakának világképében. Egy sor elvi, kortörténeti, esztétikai és stilisztikai kérdést tárgyal az a *tanulmánykötet*, amelyet a Petőfi Irodalmi Múzeum készít a centenáriumra *Láng József* szerkesztésében. Ady költészetének nyelvi elemzéséhez ad eszközt *Jékel Pál* és *Papp Ferenc* érdekes munkája; Tarnóczy Tamás és *Vértés Edit* összegező vizsgálatai után számítógéppel összeállították Ady valamennyi verseskötetének ciklusonkénti fonéma-, azaz hangstatisztikáját. A különbségekből a költői fejlődés szakaszaira és jellegzetes tüneteire következtethetünk, sőt az Adyra jellemző „hangszínkép” alkalmas lehet kétes hitelű versek szerzőségének eldöntésére is.

Azt hiszem, nemcsak nemzeti elfogultságból valljuk, hogy Ady világirodalmi mértékkel is kimagasló nagyság, de ez jórészt még mindig csak a mi hitünk. A sűrű fordítói próbálkozások ellenére nem sikerült eddig az átörös, s az átültetésnek sokszor megoldhatatlan nehézségei is Ady eredetiségét bizonyítják. Tudomásunk szerint a közeljövőben lengyel, angol és spanyol Ady-kötetek várhatók, vers és próza egyaránt. Legjobb talaja a franciáknál van, nyilván a szellemi rokonság és kapcsolat folytán, s ők tettek legtöbbet költőnk befogadásáért és megismertetéséért is. A francia nyelvű Ady-fordítások történetéről *Bajomi Lázár Endre* írt összefoglaló tanulmányt az Europe-nak, illetve a Nagyvilágnak.

Végül néhány szót egy nem annyira elvi, inkább gyakorlati kérdéstről. Ady teljes diadallal bevonult ugyan az „ifjú szívek”-be, már az általános iskola alsó osztályaiban „tananyag” lett, de kérdés, hogy mindez hasznára vált-e. Megérthetik-e gyerekek és kamaszok Ady zsenijét, művészetének mélységét és fölkavaró, tudatébresztő, lázító hatását, mégpedig néhány egyoldalúan vagy pedagógiai óvatossággal kiszemelt, az ismétlődéssel gépiessé sematizált szemelvény alapján? Nem csodálhatjuk, hogy idegen, érdektelen, sőt elavult maradt számukra. Joggal *kérdi* tehát a Petőfi Múzeum egyik, róla szóló írói vallomásokot tartalmazó kiadványa: *Ifjú szívekben éltek?* Arra figyelmeztet ez bennünket: meg kell találnunk a módját, hogy visszavezessük az ifjúságot Adyhoz, életművének emberi teljességéhez és egyetemességéhez, s megérthessük vívódó ellentéteit, s Mindent ostromló szélsőségeit. Mindezt természetesen pedagógiai érzékkel, tapintattal, de őszintén, nyíltan, a teljes Adyt felmutatva, vagy legalábbis megéreztetve. Reméljük, segít majd ebben az ifjúságnak szánt *Adytól* — *Adyról* c. kötet, s hasznosak lesznek az évforduló különféle sorozatai is a rádióban, televízióban és a sajtóban. Érdeklődéskeltés és szemléltetés a célja annak az *Ady-mappának* is, amelyet a Kossuth Kiadó készít a legjellemzőbb képanyagból.

Mit várhatunk?

Ezzel el is érkeztünk a kérdéshez, hogy mit várhatunk a közeljövőben, illetve melyek azok a megoldást sürgető teendők, föladatok, amelyek az Ady-irodalom gazdagsága ellenére is bőven kínálóznak. Csak címszavakban jelzünk néhányat a sok közül.

Az életrajz és a pályakép vonatkozásaiban: átfogó orvosi tanulmány Ady patológiájáról; Léda szerepének tárgyilagos tisztázása; a felújított Csinszka-per végleges eldöntése; Ady kapcsolata az újságírással (különösen a Budapesti Napló, Népszava,

Világ vonatkozásában); Ady és a Nyugat viszonya; arcképek legfontosabb barátairól, ellenfeleiről, a rá ható kortársakról; Ady és Tisza, Ady és Rákosi Jenő (Hegedűs Lóránt, illetve Kardos László kezdeményét folytatva); Ady és Szabolcska; az Ady körüli viták története; az Ady-paródiák; Ady és a Holnap; Ady és a kor eszmeáramlatai; Ady és korának magyar világa; kapcsolata a Huszadik Század körével, a polgári radikálisokkal, a szabadkőművesekkel és a szocialistákkal, hozzájuk való viszonyának alakulása; Ady és a forradalom; Ady-legendák; a francia kapcsolat eszmei és irodalmi hatása; olvasmányai, példaképei, kortársi vonzalmai, irodalmi nézetei stb. — Minden további munkához pedig alapvetően szükséges volna egy lehető legrészletesebb időrendi összeállítás, kronológiai vázlat Ady életének napjairól (Hegedűs Nándor az Emlékezések és Bustya Endre a Mag hó alatt c. versgyűjteményben már kezdeményezett ilyet).

Az életmű kutatásának területén: Ady publicisztikája; konkordanciák összeállítása: versek—novellák—cikkek—levelezés párhuzamai és egyezései; a Biblia, a görögység és a Kelet-vonzás Ady lírájában; szimbolizmusa eredetének és jellegének megoldása; Ady és a szecesszió; verselésének vitás kérdései (Földessy, Babits, Sík Sándor, Horváth János, Németh László, Gáldi stb. után); a költői érlelődés rejtett folyamata a Versektől az Új versekig; viszonya elődeihez: örökség és újszerűség; érett költői korszakai: stílusváltás vagy folytatás más, magasabb szinten?; motívum-rendszere; Ady színei és színszimbolikája; költészetének folklórelemei; Ady utókora: útja a kitagadástól a hódolatig; ennek beszédes képe: hogyan alakul helye és szerepe az iskolában; s végül külön „kiemelt” fontosságú feladat Ady művészetének értékeléséhez és sokban költészetének megértéséhez is: egy *Ady-szótár* elkészítése vagy legalábbis egy terjedelmes glosszárium legfontosabb és legjellemzőbb szavaiból, valamint *költői nyelvtanának*, sajátos nyelvhasználati rendszerének kielemezése és összefoglalása; ezek alapján pedig a nyelvi elemek költészetbe emelésének bemutatása, vagyis *Ady stílisztikájának* kidolgozása. A szórványos előzmények és részletmunkálatok után (Laczkó Géza, Szemere Gyula, Barta János, Grétsy László, Komlós Tibor, Király István stb.) az évfordulóra megjelenő néhány tanulmány remélhetőleg főlívja a figyelmet erre az elhanyagolt, sürgető teendőre is.

Amint e vázlatos számvetésből is kitűnik, a múlt eredményeiről természetesen jóval többet tudunk mondani, mint a most megvalósulásban levő tervekről, a centenárium várható terméséről, de szinte még több megoldandó föladat vár a jövőre. Megvalósításuk nemcsak Ady-kutatók seregének (ma, sajnos, legfeljebb kisded csapatról beszélhetünk), hanem egész munkaközösségeknek adhat munkát hosszú évekre. A fölvetett kérdések közül jó néhányat megold, tisztáz vagy összefoglal *Király István* enciklopédikus gazdagságú és arányú műve, de ez is ösztönzést adhat a problémakörök teljes, monografikus feldolgozására. A százéves Ady kötelez bennünket erre.

Kovalovszky Miklós

Olvastuk

a *TISZATAJ* áprilisi számában *Hajdú Géza Lámpavilágnál* című tanulmányát a hódmezővásárhelyi régi művelődési egyletekről. Vásárhelyt a múltban az olvasókörök városaként emlegették, első olvasóköre 1827-ben kezdte meg működését. A szabadságharc leverése után azonban 20 éves szünet következett, s csak 1869 után indult meg az olvasókörök rohamos elterjedése előbb a városban, majd a tanyákon. Az Általános Munkás Olvasó Egylet lett a magja Szántó Kovács János nagyhírű agrárszocialista mozgalmának. Az ipar fejlődése lehetőséget teremtett a munkás olvasókörök megalakulására is. A legjobban a Munkásotthon működött, ennek könyvtárát a legkiválóbb hazai munkáskönyvtárosok egyike, *Bodrogi János* vezette. A kiegyezéstől a felszabadulásig mintegy 190—200 olvasókör, egylet és egyéb, művelődéssel foglalkozó társaság működött Hódmezővásárhelyen, tagjaik száma évenként 6—8 ezer között mozgott. Minden második családból tartozott valaki ezekhez az egyletekhez, de még többen keresték fel a könyvkölcsönzéseket és a rendezvényeket. A tanyai körök könyvvállománya 50—756, a városiaké 257—2254 között váltakozott. Újságokat is járatnak.

A Hajdú-Bihar megyei Könyvtár és az Ady-év

Az országos, központi Ady-ünnepségek mellett Debrecen az egyik olyan város, ahol a centenárium legfontosabb eseményei zajlanak. Az Ady-Emlékbizottság döntött így, mégpedig két okból is: a költő Debrecenben tanult, itt nőtt újságíróvá, s a helyi irodalmi kör pártfogásával itt jelent meg első verseskönyve; a másik ok azonban még nem ment át a köztudatba: a két világháború között itt működött a vidék leghaladóbb irodalmi csoportosulása, a költő nevét viselő, örökségét hűséggel ápoló, az idén ötven esztendeje alakult társaság. Adyt idézve erre is emlékeznünk kell.

A munka a helyi emlékbizottság létrehozásával kezdődött; a jubileumi évben ez lesz az intézmények között a koordináló szerv. A bizottság határozta meg a legfontosabb rendezvények, események sorrendjét a költészet napi nyitánytól a novemberi, záró ünnepségekig. Néhány ezek közül: A Déri Múzeum kiállítással, az *Alföld*, a *Hajdú-Bihari Napló* emlékszámokkal idézi a költőt, az Irodalomtörténeti Társaság a debreceni irodalmi napok keretében tartja meg vándorgyűlését. A rendező és a közreműködő szervek között természetesen a megyei könyvtárt is ott találhatjuk, de elsősorban két önálló kiadványa érdemel figyelmet. Az első tematikus válogatás *Ady és a zene* címmel a zenei könyvtár szerkesztésében. Három részből tevődik össze. Tartalmazza a költő megzenésített verseinek listáját az első Reinitz-szerzeményektől Szokolay Sándor, Petrovics Emil műveig, felsorolja a költő hanglemezeinek teljes jegyzékét — mind a zenei, mind a prózai felvételeket —, végül Ady zenével kapcsolatos írásaiból közül válogatást.

A második — terjedelmesebb — kiadvány az *Ady és Debrecen* címet viseli. Sokat vitatott kérdéshez szól hozzá: vajon mit is ért a költő a „*maradandóság*” fogalmán. A tisztázáshoz ezért egyrészt teljességre törekedve felsorolja az Ady—Debrecen viszony dokumentumait, másrészt — szemelvényeket közölve — *tartalmilag* is értékelni igyekszik azokat. A kötet a következő fő részekből áll:

I. *Ady a debreceni sajtóban*

Elsősorban bibliográfia Ady Debrecenben megjelent verseiről, cikkeiről, nyilatkozatairól a legfontosabbak annotációjával. Az időhatárok 1897 és 1900 tehát a költő debreceni tartózkodásának éveit, de kiegészítésül ebbe a fejezetbe kerültek azoknak a cikkeknek, verseknek, elbeszéléseknek adatai is, melyek 1919-ig — a költő haláláig — a helyi sajtóban megjelentek.

II. *Ady Debrecenről*

Idézet-gyűjtemény a teljes Ady-életműből. A feltárás alapjául a kritikai kiadás megjelent köteteit, illetve a gyűjteményes, bár nem kritikai megjegyzésekkel ellátott Ady-válogatások szolgáltak.

III. *Ady alakja a debreceni sajtó tükrében*

Teljes anyagközlés — javarészt még feltáratlan dokumentumokból. Ezt az indokolja, hogy a kritikai kiadás Ady alakját a debreceni sajtóban csak a városból való távoztáig kísérte figyelemmel, s arra már nem törekedett, hogy bemutassa: miként élt Ady később a debreceniek tudatában. Különösen érdekesnek ígérkeznek azok a dokumentumok, amelyek azt az ívet rajzolják meg, hogyan válik a debreceni társaságok jó cimborájából (a „nagyreményű, ifjú poétából”) botrányhős, minden poézis, szépség és hazafiság felrúgója, s miként minősül át ez a kép Ady „beérkezése” után a „koszorús költő” eszményévé.

Az áttekintésből nyilvánvaló: a könyvtár új kiadványával azt a kezdeményt igyekszik folytatni, amit 1973-ban *Petőfi Sándor és Debrecen* címmel indított. Azaz kettős célt szolgál: új anyagfeltárásával segíti a tudományos kutatást, annotációival, magyarázó jegyzeteivel pedig hasznos kézikönyvet ad a helytörténeti szakkörök és az érdeklődők kezébe.

Szabó Sándor Géza

Könyvtárosok jövőképe II.

A személyiség, a családi élet és a társadalmi helyzet a munka és a szabad idő tartalmát és stílusát meghatározó tényezők közé tartozik. Még egy sereg meghatározó tényezővel kell számolni, köztük elsősorban az illető ország, megye, város kulturális légkörével. A három vizsgált tényező és a könyvtároszerep megvalósítása között természetesen nem tételezhetünk fel közvetlen meghatározottságot. Korántsem bizonyos, hogy a harmonikus magánéletet képző könyvtáros-jövőjük egét is felhőtlenül látják. Az sem bizonyos, hogy a befelé vagy kifelé kritikus magatartásúak kevésbé azonosulnak munkájukkal, mint a többiek. Elképzelhető, hogy a világ sorsára és lelki életükre jobban összpontosító bolgár és lengyel könyvtárosok számára munkájuk valamelyest elhanyagoltabb létszféra, viszont az is, hogy az önmagukkal és a világgal különbékét kötő magyar könyvtárosok sem „alakítják” teljes átéléssel, elegendő erővel, eredetiséggel könyvtárosszerepüket. A kérdés így tehető fel: Csendes öbölbe hajóznak be, vagy viharos tengerre futnak ki — és ha igen, milyen felkészültséggel és hittel — azok, akik a *Könyvtár*, a *Biblioteka* és a Библиотека feliratú épületek küszöbét lépik át reggelente?

Könyvtáros-jövendők

A következő ábra azt mutatja, hogy a *munkájukról* is nyilatkozóak hány százaléka tekinti a jövőben a könyvtárat munkahelyének. (A jel itt az életervek 5 százalékát jelenti.)

	magyarok (N = 43)	lengyelek (N = 32)	bolgárok (N = 37)
könyvtárosként dolgozik	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	☐ ☐ ☐ ☐	☐ ☐ ☐ ☐ ☐
más foglalkozást új	☐	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	☐

Eltelkintve a mennyiségi különbségektől, a magyar és a bolgár könyvtárosok jövőképe ebben a tekintetben hasonló, a lengyeleké viszont határozottan eltérő. Kérdés, hogy hűtlen pályaelhagyók vagy pályájuk elhagyására kényszerülők alkotják-e a lengyel „másfoglalkozásúak” többségét. Az is kérdés, hogy ha kényszerről van szó, külső vagy belső kényszer indítja-e őket arra, hogy jövőjüket ne a könyvtáros pályán képezzék el. Csatlakozó kérdés: Hűség vagy tehetetlenség tartja-e a könyvtáros pályán a bolgár és magyar könyvtárosokat? Mivel a lengyel könyvtárosok érzékenyebbeknek mutatkoztak a társadalmi kérdések, nyitottabbnak a külvilág felé, gondolhatunk arra, hogy szakmájuk nem felelt meg beállítódásuknak, esetleg éppen a saját szakmájukkal szembeni „elvárásuknak”. Elképzelhető, hogy társadalmiságuk és személyiségük nem kapott megfelelő teret és lehetőséget szakmájuk keretei között. A feltevést megerősíthetik a pályájukat elhagyók új foglalkozásai.

Az életervekben *pályát változtató* lengyel könyvtárosok elsősorban tudományos kutatóként szerepelnek: történész, irodalomtudós, régész, költő, műfordító és zenész fordul elő köztük. Úgy tűnik, a lengyel könyvtárosoknál a pálya elhagyásának fő oka, hogy könyvtárosként nem tudják megvalósítani tudományos ambícióikat. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint az, hogy csak hárman képesek a könyvtárosi munkával összehangolni a tudományos vagy a művészi tevékenységet. Más a helyzet ebben a tekintetben a magyar és a bolgár könyvtárosoknál: mint ezt a következő ábra is mutatja (ahol egy-egy jel az életervet készítő 5 százalékát képviseli).

	magyarok (N = 43)	lengyelek (N = 32)	bolgárok (N = 37)
tudományos vagy művészi tevékenységet folytatnak	☐	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	☐
foglalkozásként szabad idejükben	☐ ☐ ☐ ☐ ☐	☐	☐ ☐

Eszerint a magyar könyvtárosok jobban megtalálták a lehetőséget arra, hogy könyvtáros hivatásuk gyakorlása mellett tudományos vagy művészi tevékenységgel is foglalkozzanak, ám az sincs kizárva, hogy ez a tevékenység szolgálja emberi kiteljesedésüket, ez kárpótolja őket főhivatásuk korlátozott lehetőségeiért. Az is elképzelhető, hogy a lengyel könyvtárosok szolgálják következetesebben emberi kiteljesedésüket és talán a társadalom javát is, amikor elhagyva a könyvtárosi alkotó tevékenységet jelentő pályára lépnek. A kérdés: menekülésről vagy önmagukra találról van-e szó a lengyel, pótkielégülésről vagy harmonikus egységről a magyar könyvtárosoknál?

Azoknak a lengyel könyvtárosoknak, akik nem cserélik fel másokra könyvtáros hivatásukat, a *könyvtárban végzett tudományos tevékenység* teszi vonzóvá ezt a munkát. Egyikük szándéka szerint a közművelődési könyvtárból a nemzeti könyvtár kéziratárába kerül, a másik gigantikus címszókatalóguson dolgozik, a harmadik új egyetemes tizedes osztályozási rendszert alkot, a negyedik könyvtártudománnyal, az ötödik a sziléziai munkások olvasási kultúrájával foglalkozik, a hatodik történeti jellegű kutatásokkal. (És többen nincsenek is, hiszen a munkáról író másik kilenc más pályákon folytatja tevékenységét.)

A bolgár könyvtárosok jövőbeli munkájáról még kevesebbet tudhatunk meg: négyen csak azt jelzik, hogy munkahelyükön maradtak, hárman új épületről, korszerű berendezésekről számolnak be, ketten érdekes munkáról, sikerekről, de ők is csupán általánosságban.

Bár a jövőképek nem tényeket, hanem elsősorban értékrendeket, érzéseket, beállítódásokat tükröznek, mégis érzékeltetnek valamit a három ország könyvtárosainak közérzetéről, még harminc-nyolcvan életrv alapján is. „A máshol is vannak problémák, sőt még nagyobbak” érvelés azért sem nyugtathat meg bennünket, mert a hasonlónak tűnő problémák eltérő történeti előzményeik miatt más-más fejlődési stádium tünetei lehetnek. Úgy tűnik, ma nálunk jóval kedvezőbb a helyzet, hiszen a magyar könyvtárosok közül kétszer-háromszor annyian írtak munkájukról, mint lengyel és bolgár kollégáik, és jövőképükben jóval kevesebben hagyták is el pályájukat, mint lengyel kollégáik. Azt is hozzátehetjük, hogy akik munkájukról írtak, részletesebben tették, mint lengyel kollégáik. (Akiknek életrajzai pedig hosszabbak, mint a magyarokéi.)

31 életrv (a 43 közül), amelyben könyvtárosi munkáról esik szó, *hivatásról* és *realitásról* tanúskodik. Vagy ez csak a szürkeség, a tehetetlenség, a jelenhezragadtság és a belenyugvó alkalmazkodás jele volna? Bár csak egyetlen eredeti utópiával találkozhattunk, mégis érezni lehet a magyar könyvtárosok életrveiből, hogy nem a hivatásnak álcázott tehetetlen beletörődés, nem a realitás-kosztümbe öltöztetett belenyugvó alkalmazkodás dokumentumait olvassuk. A 31 életrv közül 16-ban szerepelnek a „nagyon szeretem”, „hivatásom”, „hobbim”, „imádom” minősítések. Későbbi szavakkal csak hárman nyilatkoznak pályájukról: „lassan kapaszkodom fel a számarlétrán”, „beosztottként nyögök egy fiatal, akarnok vezető alati”, „még mindig sok az adminisztratív munkám”.

A „hűségnyilatkozatok” mellett az *anyagi-technikai feltételekről* esik a legtöbb szó. Öten írnak az épületről, ketten új épületről számolnak be, ketten arról panaszkodnak, hogy még mindig tart a hetvenes években elkezdett építkezés, az ötödik arról számol be, hogy még mindig a régi szűk épületben dolgoznak.

Az új épülettel kapcsolatban gyakrabban jelenik meg a *gépesített könyvtár* képe:

„Nagy forgalmat bonyolítunk le, mióta robotok végzik a mikrofilmek kölcsönzését.”
„Emlékszel, 1973-ban még csak könyvtárnak hívták. Ma mikrofilmműködésnek. Ma már az állomány fele mikrofilmen van.”
„A raktárhány változatlan. De az a kis gép, amelyik a mikrofilmet nagyítja, és egyben másolatot is készít róla!... És az a kölcsönző és feldolgozó gép!”
„A nyilvántartást és az adminisztrációt gépesítettük.”
„Legtöbb könyvünk mikrofilmen hozzáférhető, és olyan szemüveg van hozzá, amelynek használata esetén nincs helybenolvasási kényszer.”
„A kölcsönzést már gépesítettük, és katalógusainkat most idomítjuk a számítógépes feltáráshoz.”

Ami azt illeti, korántsem vérmes utópiák ezek. A bevezetett, a kipróbálás alatt álló és a kísérleti stádiumban levő gépesítési lehetőségek jóval gazdagabbak. Közművelődési könyvtárosokról és bölcsészdiplomával rendelkezőkről lévén szó, nem léphetünk fel e téren magas igényekkel.

Joggal lehetünk viszont kíváncsiak a *könyvtáros—olvasó kapcsolat* jövőbeni alakulására. Két metszetben esik erről szó: tágabban a könyvtár és a társadalmi környezet kapcsolatáról, szűkebben a személyes kapcsolatról. Hat esetben a társadalmi és intézményi, három esetben a személyes kapcsolatról.

„Hatalmas könyvtárunk van. Nálunk egy lakosra 22 könyv jut. Nem elég. Sokat és gyorsan olvasnak az emberek.”
„A könyvtár és az iskola között teljes az összhang.”
„Nincs már hátrányos helyzetű gyerek. Szépek, nyugodtak, kiegyensúlyozottak, tudják használni a magukba gyűjtött ismeretanyagot. Nincs olyan fiatal, aki jelentős művészi élmény nélkül nőtt fel.”
„A város 66 százaléka könyvtári olvasó.”
„Ma már mindenki a könyvtárat bújja, naponta 1000-en is megfordulnak itt.”
„Kollégáimmal sikerült helyi folyóiratot kiadnunk.”
„Nem sokat változtak a tájékoztató munka iránti elvárások.”
„Nagyon sok jó könyvet sikerült kézbe adni, biztosítani, hogy olvasóink mint emberek és mint szakemberek egyaránt fejlődjenek.”

„A kölcsönző bejárata felett tábla: ÜDVÖZLET AZ OLVASÓNAK! A belépő olvasót udvariasan fogadják, elébe mennek. A könyvtár létszáma [az egykorinak] ötszöröse (20 fő) ebből 8 egyetemi végzettségű. Kétévenként vizsgázni kell mindenkinek a legújabb szakirodalmi anyagból. Telefonon történt kérésre a beteg lakására visszük a könyveket. Teljes a bizalom, a kölcsönzők maguk rakják a kartonokat a tasakokba. A könyvtár 10–22 óráig tart nyitva. A tájékoztató könyvtárosok tudatosan felhívják az egyes könyvek lényegére a figyelmet. Elolvasás után az olvasó kérésére összefoglalják és megbeszéljük a könyv mondanivalóját. A gyermekkönyvtárban minden könyvben kérdőív van, amire válaszolni kell a gyerekeknek, ennek alapján mérik fel, hogy a kölcsönző megértette-e a művet, és hogyan kell vele tovább foglalkozni.”

A munkamódszerekről hatan írnak: a dolgozó anyák részére bevezetett 30 órás munkahétről, a 31 forintos kiküldetési napidíjról, az idegörlő statisztikáról, a még mindig sok adminisztratív munkáról, a továbbképzések keretében lebonyolított külföldi tapasztalatcseréről, és egy sokat sejtető, de, sajnos, ki nem fejtett megállapítást is olvashatunk: „megtanultam okosan dolgozni”.

A hetvenes években már 5–10 éve könyvtárban dolgozók jövőképei nem propagandacélokat, hanem elsősorban *önmaguk megerősítését* szolgálják, még akkor is, ha a „maguk menetsége”, a panasz vagy az önkritika formáját öltik. A pályára lépők számára valószínűleg nem jelentenének különösebb vonzerőt. Van még egy terület, amelynek jövőképe lényegesen módosíthatná az eddig kirajzolódott képet, a *szabad idő*. Mivel ennek arculatát nagymértékben a munkatevékenység jellege és minősége formálja, nehezen képzelhető el, hogy éppen ez a létszféra alakulna egészen másképpen.

A három csoportban a szabadidő-tevékenységek összetétele jellemző eltéréseket mutat (egy-egy jel az életervet készítő 5 százalékát jelzi);

	magyarok (N = 43)	lengyelek (N = 32)	bolgárok (N = 37)
utazás	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	☐ ☐
olvasás	☐ ☐ ☐ ☐	☐ ☐	☐ ☐
természetjárás—sport	☐ ☐	☐ ☐	☐ ☐
színház	☐ ☐	☐ ☐ ☐	
társadalmi tevékenység	☐	☐	
mozi	☐	☐ ☐	
zene	☐ ☐ ☐	☐ ☐	
művészi tevékenység	☐		☐ ☐
tudományos tevékenység	☐ ☐ ☐ ☐	☐	☐
nyelvtanulás	☐ ☐		
hobby	☐ ☐	☐	☐
társaság	☐	☐	

A jelenlegi szabadidő-szerkezettől való eltérést egyedül csak az *utazás* vezető helye, és a maiaknál távolabbi úticélok jelzik. Az *olvasás* ritkasága még akkor is elgondolkodtató, ha „hivatalból olvasó” könyvtárosokról van szó. A tudományos tevékenységtől eltekintve ritkán szerepelnek alkotó, aktív, közösségi tevékenységek. A jelen lenyomata a jövő szabadidő-képében is jól kivethető. Ez pedig azért nem mellékes tény, mert a könyvtáros szabad ideje nem csak magánügy. Nem mindegy, milyen személyiséget visz magával a munkahelyére.

Miután a 112 életrajzot négy szempont szerint négyszer végigolvastam, a magyar könyvtárosok életerveit még egyszer elővettem és megpróbáltam csak a „zenéjükre figyelni. Íme az eredmény:

„bár ez így túl szépen hangzik”, „ebbe már beletörődtem és igyekszem magam kárpótolni az olvasással”, „az élet élvezőjének szerepében nem vihettem semmire”, „akkor már, a halál perspektívájában minden mindegy”, „három flam van, akik közül egy sem akar könyvtáros lenni, hál’ istennek”, „azért nem árt, ha ezt az öreg földet is egy kicsit szebbé, vidámabbá tesszük”, „remélem, a következő száz évig még élmenyűsübb lesz”, „napjaim szervezeten telnek”, „sohasem féltem a nehézségektől”, „és végre nem vagyok vezető”, „csak elfelejtettem közben élni”, „olvasni is több időm van, de a sok fikciót, kitalációt már kevésbé szeretem, a valóság jobban vonz”, „vanak új ötleteim”, „Tibullust és Vercors-t fordítok”, „a kultúra filozófiai megalapozását igyekszem feltárni”, „gondolkodásim rendszerem alakulásáról beszélek”, „legalább oroszul és angolul megtanultam Jevtusenko és a sci-fi miatt”, „hiába szedtem a fiatalító pirulákat”, „sok mindenben megfáradt, de elégedett ember vagyok”, „egyedül lenni is jó”, „a sok technikai giccs, áltudományos módszer, értelmetlen kampány megkeserítette korábbi évtizedeimet”, „doktori disszertációmát is megírtam”, „minden szeretnék lenni, csak átlagember nem”, „mindig a fejlődés társadalmi rugói érdekelték”.

A kérdőívben rendelkezésre álló 15 sorban 100 szó fér el. Száz szó egy szokványos önéletrajzhoz nem elég, két szonett se telik ki belőle, ezért egyformán fontosak főmondatai, érvelései és hangsúlyai. Az a tény, hogy talán éppen a nehezen kategorizálható hangsúlyok és mellékmondatok adják a leggazdagabb információt, arra ösztönzött, hogy összefoglalás helyett kezdeményezzek. Arra gondolok, mi lett volna, ha a „mi lesz?” kérdés helyett vagy mellett a „mi kellene, hogy legyen?” kérdést teszszük fel.

Arra is gondolok, hogy ezek az életrajzok folytathatók, kifejthetők, továbbgondolhatók, eltehetőek és időnként elővehetőek. Azt is el tudom képzelni, hogy munkaterv, öt éves tervek mellékletei, továbbképzések keretében tartandó viták indítói, könyvtári híradók közleményei is lehetnének. Amikor egy közművelődési vita elindítójaként leírtam elképzeléseimet a Házról (*Látogatás a házban. = Mozgó Világ, 1976/1. sz.; lásd még a Könyvtáros 1976/9. számát is*), amelynek tengelyében a Tár áll, szorongás fogott el. Nem attól félttem, hogy valaki bebizonyítja, tervem értelmetlen vagy irreális. Attól félttem, nem találnék negyven könyvtárost, akivel — ha lehetőségem adódnék bizonyítani — megvalósíthatnám. Úgy vélem, félelmem nem volt indokolatlan, de úgy érzem, mostani optimizmusom sem alaptalan.

Kamarás István

VALLOMÁSOK A KÖNYVTÁRRÓL

Gondolatok a könyvtárról

Személyes körülményeim folytán életemnek elég késői szakaszában láttam először valódi könyvtárat. Olyan szegény volt felnőtt környezetem, hogy évente csak egyetlen kalendáriumra tellett — az volt nálunk „a” könyv. Azt is elsősorban a naptári rész miatt vettük, de ha már kéznél volt, hát elolvastuk a mellékelt verseket, meg egyéb írásokat is.

A másik otthoni könyv a biblia volt, a harmadik pedig az Angyal Bandi — sorozat, amihez valamilyen szerencsejáték révén jutottunk. Ennél a háromnál több könyvet csak egy cipész ismerősüknél láttam, ahol a komód alsó fiókjára tele volt tízfilléres piff-puff regényekkel. (Két éven át ez volt egyik szellemi táplálékom, és máig emlékeztesen jóízűt lakmároztam belőle.)

Későbbben, tíz-tizenkét éves korom tájkán gyakran eljártam egyik tanítóm lakására, könyveket kölcsönözni, s ezt nevezhetem első, igazi könyvtári élményemnek. Nemcsak azért, mert a tanító úr több ezer kötetes magánkönyvtára mindig nyitva állt előttem, hanem azért is, mert maga a tanító úr kiváló könyvtárosalkat volt, és nagyszerű segítséget adott nekem az eligazodáshoz. Tőle tanultam például, hogy ne a könyvek címe alapján, hanem a szerzők neve szerint tájékozódjam, meg azt is, hogy egyáltalán válogassak, mert nem kell minden könyvet elolvasni.

Még későbbben, a felszabadulás után aztán átéltem azt a korszakot, amikor

CSÁK GYULA író

nemzedékem, az úgynevezett első nemzedék — amelynek tagjai az enyémhez hasonló előtörténettel rendelkeznek —